Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

OBYWATELU MASZ PRAWO!

Tytuł opracowania:

Czeskie i słowackie regulacje prawne dotyczące negowanie zbrodni przeciwko ludzkości i podżegania do nienawiści lub przemocy na tle narodowości

(ekspertyza specjalistyczna)

Autor opracowania:

Dr hab. Konrad Walczuk, prof. ASzWoj[1]

[1] Wydział Prawa i Administracji Akademii Sztuki Wojennej
ORCID - 0000-0003-4180-5692

Ministerstwo Edukacji i Nauki

NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA

Obywatelu Masz Prawo!

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Spis treści

Zagadnienia wstępne 2

Regulacje rangi konstytucyjnej 3

Regulacje karnoprawne 7

Pozostałe regulacje 12

Podsumowanie 14

Ministerstwo Edukacji i Nauki

NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA

Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Zagadnienia wstępne

Republikę Czeską (dalej też jako Czechy[2]) i Republikę Słowacką (dalej też jako Słowacja) łączy wspólna historia. Obie republiki tworzyły jedno państwo, co znajduje swoje odzwierciedlenie również w obecnie obowiązujących regulacjach, w tym także dotyczących negowanie zbrodni przeciwko ludzkości i podżegania do nienawiści lub przemocy na tle narodowości. Niemniej jednak należy pamiętać, że nawet w czasach federacji Czesi i Słowacy znacznie się różnili. Co naturalne, uwypukliło się to zwłaszcza po rozpadzie Czechosłowacji[3].

Najważniejszymi aktami prawnymi obowiązującym w Republice Czeskiej i w Republice Słowackiej – również przy uwzględnieniu czeskiej i słowackiej specyfiki ustrojowej (różniącej się między innymi od polskiej praktyki), którą jest stosunkowo częste (a w przypadku Słowacji po prostu częste) regulowanie zasadniczych kwestii ustawami konstytucyjnymi – są odpowiednio Konstytucja Republiki Czeskiej i Konstytucja Republiki Słowackiej[4]. W związku z tym to one w oczywisty sposób stanowią pierwszy punkt odniesienia przy omawianiu regulacji prawnych odnoszących się do negowania zbrodni przeciwko ludzkości i podżegania do szeroko rozumianej nienawiści lub przemocy na tle narodowości.

[2] Choć zgodnie np. z preambułą Konstytucji Republiki Czeskiej, przyjętej przez Czeską Radę Narodową w dniu 16 grudnia 1992 roku. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb, w skład Republiki Czeskiej wchodzą Czechy, Morawy i Śląsk, więc zasadniczo Czechy stanowią jedynie część Republiki Czeskiej.

[3] W następstwie „aksamitnego rozwodu" Czechów i Słowaków oraz podziału Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, co zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy konstytucyjnej z dnia 25 listopada 1992 roku – Ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky (č. 542/1992 Sb.) nastąpiło w dniu 31 grudnia 1992 r. Szczególnie ciekawe z naszego punktu widzenia może być fakt, że oba państwa przyjęły swoje obecnie obowiązujące ustawy zasadnicze przed tą datą. –dokonał się w dniu 31 grudnia 1992 roku. Zob. też J. Tomaszewski, *Czechy i Słowacja*, Warszawa 2006, s. 299-306; P. Ukielski, *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Warszawa 2007. Por. R. Kochnowski, *Geneza rozpadu Czechosłowacji*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis", 2005/1, s. 154-174.

[4] Przyjęta przez Słowacką Radę Narodową w dniu 1 września 1992 roku. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992, ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení č. 244/1998 Z. z., 9/1999 Z. z., 90/2001 Z. z., 90/2001 Z. z., 140/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 463/2005 Z. z., 92/2006 Z. z., 210/2006 Z. z., 100/2010 Z. z., 356/2011 Z. z., 232/2012 Z. z., 161/2014 Z. z., 306/2014 Z. z., 427/2015 Z. z., 44/2017 Z. z., 71/2017 Z. z., 137/2017 Z. z., 99/2019 Z. z., 422/2020 Z. z., 378/2022 Z. z., 24/2023 Z. z. a 241/2023 Z. z.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Regulacje rangi konstytucyjnej

W rt.. 3 i 112 czeskiej Konstytucji wprowadzono pojęcie „porządek konstytucyjny" (*ústavní pořádek*), którego najważniejszymi elementami jest właśnie Konstytucja, ale też Karta Podstawowych Praw i Wolności[5] (dalej też jako Karta). Karta jest wspólnym dziedzictwem prawnym Czechów i Słowaków, co ma swój wyraz w jej szczególnej pozycji w systemach prawnych tak Republiki Czeskiej, jak i Republiki Słowackiej[6]. Należy zaznaczyć, że Karta ma moc normatywną taką jak inne ustawy konstytucyjne, a prawa i wolności w niej zawarte bez wątpienia są prawami i wolnościami konstytucyjnymi[7], a zatem z założenia dysponującymi najwyższą mocą prawną, podlegającymi wyjątkowej ochronie. Wśród tych wolności znajdują się bezpośrednio związane z tytułowym zagadnieniem: wolność wypowiedzi i prawo do informacji (uregulowanert.art. 17 Karty) oraz wolność badań naukowych[8] i twórczości artystycznej (uregulowrt. w art. 15 ust. 2 Karty)[9], które jednak nie są absolutnymi wolnościami i prawem. Oznacza to, że mimo swojej wyjątkowości mogą być ograniczane, przy czym jedynie w określonych okolicznościach i pod określonymi warunkami.

Ogólne warunki dopuszczalności wprowadzenia ograniczeń w czeskich realiach prawnych konstytucyjnych wolności i praw zostały uregurt.ane w art. 4 Karty. W myśl tego przepisu ograniczenia takie mogą być wprowadzane w znacznym zakresie analogicznie drt.egulacji art. 31 ust.

---

[5] Art. 3 czeskiej Konstytucji dosłownie stanowi: „Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod". Zob. też Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993, z późn. zm., o vyhlašení Listiny Základních Práv a Svobod jako současti ústavního pořádku České republiky. Zob. też A. Gerloch, J. Hřebejk, V. Zoubek, *Ústavní systém České republiky*, Plzeň 2022, s. 65-67.

[6] Zob. L. Orosz, *Listina základných práv a slobôd ako súčasť ústavného systému Slovenskej republiky*, [w:] J. Jirásek (ed.), *Listina a sučastnost. Sborník příspěvků sekce ústavního práva přednesených na mezinárodní vědecké konferenci Olomoucké právnické dny 2010*, Olomouc 2010, s. 151 – 166; K. Klíma, *O právu ústavním*, Praha 2012, s. 118-130. Zob. też I. Pospíšil, T. Langášek, V. Šimíček, E. Wagnerová a kol., *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha 2023.

[7] Zob. K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi w Republice Czeskiej* (*The freedom of expression in Czech Republic*), *De Doctrina Europea, rok IV/2007*, s. 163. Zob. też V. Pavliček a kol., *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*, Praha 2004, s. 46; K. Klíma, *Constitutional Law of the Czech Republic*, Plzeň 2008, s. 122.

[8] Warto zauważyć, że w czeskim systemie prawnym znajdziemy przypadki nadania rangi ustawowej, a więc też oficjalnej, interpretacji historii. Są to na przykład tak zwane Lex Masaryk (zákon č. 22/1930 Sb. z. a n.), Lex Štefánik (zákon č. 117/1990 Sb.) i Lex Beneš (zákon č. 292/2004 Sb.), w których uznano zasługi dla państwa tych trzech polityków. K. Walczuk, *Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości oraz naruszenie godności narodu w prawie czeskim*, „Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Prawo karne i kryminologia", Warszawa 2018, s. 3. To opracowanie stanowi bezpośrednią podstawę do przedstawionych tutaj analiz w zakresie regulacji czeskich. Natomiast analizy dotyczące regulacji słowackich opierają się bezpośrednio na: K. Walczuk, *Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości oraz naruszenie godności narodu w prawie słowackim*, „Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Prawo karne i kryminologia", Warszawa 2018.

[9] Zob. też K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi…*, s. 172-173; J. Herczeg, *Meze svobody projevu*, Praha 2004, s. 16.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

3 polskiej Konstytucji[10], a zatem jedynie: na warunkach określonych w Karcie (ust. 2), za pomocą ustawy (*pouze zakonem* – ust. 2 *in fine*), jednakowo we wszystkich przypadkach spełniających określone warunki (ust. 3), przy zachowaniu istoty i sensu danej wolności lub prawa (ust. 4 zd. 1).
Jednakże w odniesieniu do wolności wypowiedzi i prawa do informacji czeski prawodawca przewidział szczególne warunki wprowadzania ograniczeń. Wyraźnie stwierdził, że cenzura jest nirt.puszczalna (art. 17 ust. 3 Karrt.[11], natomiast w art. 17 ust. 4 Karty doprecyzował ogólne regulacje stwierdzeniem, że „wolność słowa i prawo do wyszukiwania i rozpowszechniania informacji mogą być ograniczone jedynie ustawą, jeżeli jest to niezbędne w demokratycznym społeczeństwie dla ochrony praw i wolności innych osób, bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zdrowia publicznego i moralności", przy czym w przypadku moralności nie ma dookreślenia, że chodzi o moralność publiczną[12]. Swoje znart.nie ma tu również art. 22 Karty, zgodnie z którym regulacje prawne dotyczące wszystkich politycznych praw i wolności oraz wykładnia ich dotycząca muszą umożliwiać i chronić swobodną rywalizację sił politycznych, charakterystyczną dla demokratycznych społeczeństw.[13]

W przypadku słowackiej Konstytucji wartort.uważyć, że już w jej art. 1 ust. 1 zawarte jest stwierdzenie wskazujące, że Słowacja, będąc państwem suwerennym, demokratycznym i prawnym[14], nie jest związana żadną ideologią ani religią (wyznaniem)[15]. Bez wątpienia sformułowanie te może mieć znaczenie przy oceniert.tułowego zagadnienia.
W art. 13 ust. 1 i 2 słowackiej Konstytucji wyraźnie wskazano, że granice podstawowych praw i wolności – określane bądź to za pomocą obowiązków (ust. 1), bądź to ograniczeń *sensu stricto* (ust. 2) – mogą być wprowadzane jedy4akonomawą (*na základe zákona/zákonom*)[16] i jedynie na warunkach określort.h w Konstytucji. Ponadto w art. 13 ust. 3 słowackiej Konstytucji wyraźnie określono, że ustawowe ograniczenie podstawowych praw i wolności musi obowiązywać jednakowo w stosunku do

[10] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
[11] Zob. też K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi…,* s. 171; V. Pavliček a kol., *Ústavní právo a státověda…*, s. 141; M. Bartoň, *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*, Praha 2002, s. 23-24
[12] W języku czeskim przepis ten brzmi następująco: *Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*
[13] Dokładniej zob. K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi…*, s. 166-167.
[14] Zob. A. Bröstl, *Právny štát*, Košice 1995.
[15] *Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.*
[16] Zob. też orzeczenie słowackiego Sądu Konstytucyjnego z dnia 30.11.1994 r. (PL. ÚS 5/94).

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

wszystkich przypadków, które spełniają określone warunki. Poza tym, przy ograniczaniu podstawowych praw i wolności nrt.ży chronić ich istotę i sens (art. 13 ust. 4 zd. 1 srt.ackiej Konstytucji).

Natomiast w art. 26 słowackiej Konstytucji zagwarantowano wolność wypowiedzi i prawo do informacji (ust. 1), zgodnie z którymi każdy ma prawo wyrażać swoje poglądy w słowie, piśmie, druku, obrazie lub w inny sposób, a także swobodnie ogłaszać, otrzymywać i rozpowszechniać idee i informacje bez względu na granice państwa (ust. 2 zd. 1). Doprecyzowano też, że wydawanie publikacji nie wymaga zezwolenia (ust. 2 zd. 2), przy jednoczesnym *expressis verbis* wyrażonym zakazie cenzury (ust. 3)[17]. Uszczegółowiono też warunki ograniczania wolność wypowiedzi oraz prawo poszukiwania i szerzenia informacji, poprzez stwierdzenie, że można je ograniczyć jedynie ustawą, jeżeli jest to niezbędne w demokratycznym społeczeństwie dla ochrony praw i wolności innych, bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony zdrowia publicznert.i moralności (ust. 4).[18]

Dodatkowo w art. 43 ust. 1 zd. 1 słowackiej Konstytucji zagwarantowano wolność badań naukowych i twórczości artystycznej. Warto też zauważyć, że wolność ta, podobnie, jak i inne prawa i wolności konstytucyjne została też uregulowane w Karcie, stanowiącej, jako ustawa konstytucyjna, immanentny element również słowackiego prawa ustrojowego[19].

Regulacją konstytucyjną ważną z punktu wrt.enia tytułowego zagadnienia jest także art. 31 słowackiej Konstytucji, w myśl którego „ustawowa regulacja wszelkich praw i wolności politycznych oraz jej wykładnia i stosowanie muszą umożliwiać i chronić wolną konkurencję sił politycznych w demokratycznym społeczeństwie".

Należy wyraźnie stwierdzić, że wprowadzenie do systemów prawnych zarówno Czech, jak i Słowacji odpowiedzialności karnej za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości oraz za naruszenie

[17] Zob. też K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi i prawo do informacji w Republice Słowackiej* (*The freedom of expression and the right to information in Republic of Slovakia*), De *Doctrina Europea, rok III/2006*, s. 68-69; J. Drgonec, *Tlačove právo na Slovensku*, Bratislava 1995, s. 62.
[18] Zob. też K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi...*, s. 63-66.
[19] O szczególnym miejscu Karty w słowackim systemie prawnym, mimo w zasadzie dokładnego powtórzenia jej regulacji w rozdziale II słowackiej Konstytucji (pt. „Podstawowe prawa i wolności człowieka") zob. też L. Orosz, *Listina základných práv a slobôd ako súčasť ústavného systému Slovenskej republiky*, w: J. Jirásek (ed.), *Listina a sučastnost. Sborník příspěvků sekce ústavního práva přednesených na mezinárodní vědecké konferenci Olomoucké právnické dny 2010*, Olomouc 2010, s. 151-166; Ľ. Cibulka, *Slovenská republika – ústavný system*, w: K. Klíma a kol., *Encyklopedie ústavního práva*, Praha 2007, s. 574. Zob. też M. Čič, M. a kol., *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*, Martin 1997, s. 580.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

godności narodu, a także penalizowanie zachowań, w tym także wypowiedzi mogących być zakwalifikowanymi jako podżeganie do nienawiści lub przemocy na tle narodowościowym jest mocnym ograniczeniem wspomnianych powyżej ważnych konstytucyjnych wolności[20] i praw. Na przykład wolność wypowiedzi jest zaliczona do wartości zasadniczych, tym bardziej za wszelką cenę należy dążyć do jej zachowania. Aczkolwiek może to być trudne szczególnie w przypadku jej konfliktu z innymi wartościami zasadniczymi, takimi jak chociażby ochrona czci i dobrego imienia, tak poszczególnych osób, jak i na przykład narodu, czy też prawo do spokojnego i bezpiecznego życia bez względu na pochodzenie etniczne bądź narodowościowe. W takich sytuacjach konieczne jest szukanie rozwiązań umożliwiających zachowanie wszystkich wartości konstytucyjnych, przybierających formę wspominanych wolności i praw. Co naturalne owo ważenie wartości nie jest łatwą sprawą. Jednakże mając na względzie przedstawione pokrótce regulacje rangi konstytucyjnej, należy uznać, że ograniczenia wolności i praw poczynione w formie takiej, jak w przypadku omówionych poniżej regulacji czeskich i słowackich, co do zasady spełniają konstytucyjne warunki ich dopuszczalności.

[20] Zob. K. Walczuk, *Konstytucyjna wolność wypowiedzi…*, s. 170. Zob. też J. Filip, *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2001, s. 131.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Regulacje karnoprawne

Podstawową regulacją Republiki Czeskiej, dotyczącą odpowiedzialności karnej za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości, jest § 405 czeskiego Kodeksu Karnego z dnia 8.1.2009 roku[21]. W myśl tego przepisu: *każdy, kto publicznie zaprzecza, poddaje w wątpliwość, aprobuje lub usiłuje usprawiedliwić nazistowskie, komunistyczne lub inne ludobójstwo[22], nazistowskie, komunistyczne lub inne zbrodnie przeciwko ludzkości[23], lub zbrodnie wojenne, lub zbrodnie przeciwko pokojowi, zostanie ukarany karą pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat trzech[24]*. Jest to w pewnym zakresie rozwinięcie uprzednio obowiązującej regulacji[25].

Do regulacji zawartej w § 405 czeskiego Kodeksu Karnego można również odnieść art. 6 ust. 1

[21] Zákon ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník (č. 40/2009 Sb. z późn zm. – do grudnia 2023 roku tych zmian było 42), dalej też jako czKK. Obecnie obowiązujący w Republice Czeskiej Kodeks Karny wszedł w życie zgodnie z § 421 czKK z dniem 1 stycznia 2010 roku, kiedy to na podstawie § 421 czKK przestał obowiązywać jeszcze czechosłowacki Kodeks Karny z dnia 29.11.1961 roku – Zákon Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961 (č. 140/1961 Sb.), który do 2009 roku był poddawany stosunkowo licznym zmianom. § 260 czechosłowackiego Kodeksu karnego z 1961 roku zakazywał promowania faszyzmu lub innych podobnych ruchów, a § 261 publicznego wyrażenia poparcia dla nich.

[22] Definicja ludobójstwa określona jest w § 400 czeskiego Kodeksu Karnego. Zob. też uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 9.12.1948 roku w Paryżu Konwencję ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa – Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (Vyhláška ze dne 28. dubna 1955 o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, č. 32/1955 Sb.). Została ona opublikowana również w polskim Dzienniku Ustaw – Dz. U. z 1952 r. Nr 2, poz. 9 z późn. zm.

[23] Zob. § 401 czeskiego Kodeksu Karnego.

[24] *Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta*.

[25] Czechosłowacki Kodeks Karny z 29 listopada 1961 roku (Trestný zákon zo dňa 29. novembra 1961, č. 140/1961 Zb.) w swojej ostatecznej formie zawierał § 261a, wprowadzony do Kodeksu w 2000 roku (zákon č. 405/2000 Sb., na podstawie projektu J. Paynego, posła Obywatelskiej Partii Demokratycznej – ODS, Občanská demokratická strana – zob. Sněmovní tisk 599/2000, Novela trestního zákona, Poslanecký návrh poslance Jiřího Payna a dalších), zgodnie z którym „każdy, kto publicznie zaprzecza, poddaje w wątpliwość, aprobuje lub usiłuje usprawiedliwić nazistowskie lub komunistyczne ludobójstwo lub inne zbrodnie nazistów lub komunistów przeciwko ludzkości, podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat" – „kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo jiné zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta" (czes.). Protokół opisujący procedowanie z projektem wprowadzenia do Kodeksu Karnego tak zwanego kłamstwa oświęcimskiego, jako wnioskodawcę podaje anonimowego posła, członka Komisji Konstytucyjnej Poselskiej Izby Parlamentu. Co ważne, ówczesny rząd Miloša Zemana nie poparł projektu, stwierdzając, że propozycja wprowadzenia regulacji dotyczących nowego przestępstwa nie została dostatecznie dobrze dopracowana, a definicje w niej zawarte nie umożliwiają w sposób wystarczająco dokładny określenia przesłanek zaistnienia przestępstwa (usnesení vlády ze dne 10. května 2000 č. 455). Również przedstawiciele partii komunistycznej (Komunistická strana Čech a Moravy – KSČM), która stale funkcjonuje na czeskiej scenie politycznej, byli przeciwni wprowadzaniu przedmiotowej regulacji, nota bene podnosząc podobne jak premier zarzuty. Jednak argumenty zarówno rządowe, jak i partii komunistycznej nie znalazły dostatecznego poparcia (zob. wyniki głosowań: http://psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=19942&o=3 (dostęp 15.12.2023 r.).

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Protokołu dodatkowego do Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości dotyczący penalizacji czynów o charakterze rasistowskim lub ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych, sporządzonego w Strasburgu dnia 28 stycznia 2003 roku[26], zgodnie z którym „każda Strona podejmie takie środki prawne i inne, jakie okażą się niezbędne dla uznania za przestępstwo w jej prawie wewnętrznym, umyślnego i bezprawnego: rozpowszechniania oraz publicznego udostępniania w inny sposób, poprzez system komputerowy, materiałów, które zaprzeczają, poważnie umniejszają znaczenie, aprobują lub usprawiedliwiają akty ludobójstwa, lub zbrodnie przeciwko ludzkości zdefiniowane przez prawo międzynarodowe i uznane za takie przez ostateczne i wiążące decyzje Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, ustanowionego Umową Londyńską z dnia 8.5.1945 r., lub innego sądu międzynarodowego, ustanowionego zgodnie ze stosownymi instrumentami międzynarodowymi, którego jurysdykcję uznaje ta Strona".

Innymi czeskimi przepisami mającym związek z tytułowymi zagadnieniami są zawarte w czeskim Kodeksie Karnym przepisy dotyczące: zniesławienia narodu, rasy, grup etnicznych lub innych grup osób (§ 355), podżegania do nienawiści wobec grupy osób lub ograniczenie ich praw i wolności zgodnie (§ 356), przejawiania sympatii wobec ruchów zmierzających do naruszania (*k potlačení*) praw i wolności człowieka (§ 404).

Zgodnie z § 355 ust. 1 czeskiego Kodeksu Karnego, każdy kto publicznie hańbi: a) naród, jego język, dowolną rasę lub grupę etniczną, lub b) grupę osób z powodu ich faktycznej lub domniemanej rasy, przynależności do grupy etnicznej, narodowości, przekonań politycznych, religii lub z powodu faktycznej albo domniemanej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawieniem wolności do dwóch lat. Natomiast w ust. 2 tego przepisu określono kwalifikowaną formę przestępstwa: karze pozbawienia wolności do trzech lat podlega sprawca czynu określonego w ust. 1, gdy przestępstwo zostanie dokonane: a) co najmniej przez dwie osoby, lub b) za pomocą druku, filmu, radio, telewizji, publicznie dostępnej sieci komputerowej lub innych, wywierających podobne skutki środków.

W § 356 ust. 1 czeskiego Kodeksu Karnego stwierdzono, że każdy, kto publicznie zachęca do

[26] Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů. Republika Czeska podpisała Protokół w dniu 17 maja 2013 roku (na podstawie: usnesení vlády č. 752 ze dne 10. října 2012). Protokół wszedł w życie w dniu 1 marca 2006 roku. Został opublikowany również w polskim Dzienniku Ustaw – Dz. U. z 2015 r. poz. 730.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

nienawiści[27] do jakichkolwiek: narodu, rasy, grupy etnicznej, religii, klasy lub innej grupy osób, lub nawołuje do ograniczenia praw i wolności członków tych grup, podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat. Zgodnie z ust. 2 takiej samej karze podlegają osoby współpracujące lub przymierzające się do popełnienia przestępstwa, o którym mowa w ust. 1. Na podstawie ust. 3 sprawca zostanie ukarany karą pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat, gdy a) przestępstwo, o którym mowa w ust. 1, zostanie dokonane za pomocą prasy, filmu, radio, telewizji, publicznie dostępnej sieci komputerowej lub innych, o podobnej skuteczności środków, lub b) aktywnie angażuje się w działalność grupy, organizacji lub stowarzyszenia, głoszących dyskryminację, przemoc lub nienawiść rasową, etniczną, klasową, religijną lub inną.

Natomiast zgodnie z § 404 czeskiego Kodeksu Karnego każdy, kto publicznie wyraża sympatię (*kdo veřejně projevuje sympatie*) dla ruchu, o którym mowa w art. 403 ust. 1 czeskiego Kodeksu Karnego, to znaczy takiego, który wyraźnie dąży do ograniczenia praw i wolności człowieka lub szerzenia nienawiści rasowej, etnicznej, narodowej, religijnej lub klasowej, lub nienawiści wobec innej grupy osób podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat.

Z kolei najważniejszą słowacką regulacją prawnokarną dotyczącą negowania szeroko rozumianych zbrodni przeciwko ludzkości jest § 422d słowackiego Kodeksu Karnego[28]. Zgodnie z ust. 1 tego przepisu każdy, kto publicznie zaprzecza[29], poddaje w wątpliwość, aprobuje lub usiłuje usprawiedliwić Holokaust[30], zbrodnie reżimu opartego na ideologii faszystowskiej, zbrodnie reżimu opartego na ideologii komunistycznej lub zbrodnie innego podobnego ruchu, które przez przemoc, groźbę użycia przemocy lub groźbę innej poważnej krzywdy, ukierunkowane są na zniesienie podstawowych

[27] Zob. J. Herczeg, *Trestné činy z nenávisti*, Praha 2008.
[28] Zákon z 20. mája 2005 Trestný zákon (č. 650/2005 Z. Z z późn. zm. – do grudnia 2023 roku tych zmian było 53).
[29] Odnośnie formy „zaprzeczania" zob. J. Ivor, *Trestné právo hmotné, zväzok 1. Všeobecná časť*, Bratislava 2006, s. 297.
[30] Do 2002 roku w słowackim systemie prawnym nie było regulacji wyraźnie zabraniającej negowania Holokaustu. § 260 czechosłowackiego Kodeksu karnego z 1961 roku zakazywał popierania i promocji faszyzmu lub innych podobnych ruchów, a § 261 publicznego wyrażenia poparcia dla nich. Niemniej jednak oba te przypisy pośrednio mogły służyć kryminalizacji negowania Holokaustu. Z dniem 1 stycznia 2002 roku weszła wżycie zmiana Kodeksu karnego, zgodnie z którą każdy „kto publicznie wyraża sympatię dla faszyzmu lub innego podobnego ruchu, o którym mowa w § 260 lub publicznie zaprzecza, poddaje pod wątpliwość, aprobuje lub usiłuje usprawiedliwić przestępstwa faszyzmu lub innych podobnych ruchów, o których mowa w § 260, podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat". W zasadzie od czasu wprowadzenia tej regulacji mówi się na Słowacji o penalizacji tak zwanego kłamstwa oświęcimskiego (*osvienčimskej lži* – słow.). Zob. J. Slaninová, *Obmedzenie slobody prejavu v prípade rasistických, xenofobických alebo inak netolerantných výpovedí: zákonný rámec a prax. Súdne prostriedky ochrany proti „jazyku nenávisti"*, Bratislava, 2004, s. 6; M. Petrík, *Sloboda prejavu a fašistické, rasistické a iné extrémistické prejavy*, „Justičná revue", roč. 56/2004, č. 4, s. 418-434; M. Pecníková, *O osvienčimskej lži*, „Justičná revue", roč. 56/2004, č. 10, s. 1049-1065.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

praw i wolności jednostek[31], podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat. Natomiast zgodnie z ust. 2, takiej samej karze podlega każdy, kto publicznie zaprzecza, aprobuje, kwestionuje, rażąco bagatelizuje lub usprawiedliwia ludobójstwo[32], przestępstwa przeciwko pokojowi, zbrodnie przeciwko ludzkości lub zbrodnie wojenne w sposób, który może podżegać do przemocy lub nienawiści wobec grupy osób, lub jej członkowi, gdy sprawca lub uczestnik tego czynu został skazany prawomocnym wyrokiem sądu międzynarodowego ustanowionego na mocy międzynarodowego prawa publicznego[33], uznanego przez Republikę Słowacką lub prawomocnym wyrokiem słowackiego sądu[34].

Z punktu widzenia tytułowego zagadnienia bardzo ważną regulacją jest również § 423 słowackiego Kodeksu karnego, zgodnie z którym każdy, „1) Kto publicznie poniża (*hanobí*) a) naród, jego język, dowolną rasę lub grupę etniczną, lub b) grupę osób lub osobę za faktyczną lub domniemana przynależność do jakiejkolwiek rasy, narodu, narodowości, grupy etnicznej, ze względu na ich faktyczne lub domniemane pochodzenie, kolor skóry, przekonania polityczne, religię lub bezwyznaniowość, podlega karze pozbawienia wolności od roku do trzech lat. 2) Karze pozbawienia wolności od dwóch do pięciu lat podlega sprawca, jeżeli popełnia przestępstwo, o którym mowa w ust. 1 a) jako członek grupy ekstremistycznej, b) jako urzędnik publiczny, c) ze szczególnego motywu[35]". Przepis ten stanowi praktyczną podstawę doniesień składanych przy podejrzeniu naruszenia godności narodu słowackiego (*hanobenie národa slovenského*)[36], również w przypadkach przypisywania winy współuczestnictwa

[31] „*Kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust, zločiny režimu založeného na fašistickej ideológii, zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii alebo zločiny iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osób (...)*" (słow.).

[32] Zob. też wspominaną Konwencję ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 r.

[33] Zob. też ustawę z dnia 25.10.2016 roku o uznawaniu i wykonywaniu orzeczenia majątkowego wydanego w postępowaniu karnym w Unii Europejskiej i o zmianie i uzupełnieniu niektórych ustaw (Zákon z 25. októbra 2016 o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, č. 316/2016 Z. z.), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2017 roku.

[34] „(…) *kto verejne popiera, schvaľuje, spochybňuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť voči skupine osôb alebo jej členovi, ak bol páchateľ alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky*".

[35] *Z osobitného motívu*. Definicja „szczególnego motywu" została podana w § 140 słowackiego Kodeksu karnego i oznacza „popełnienie przestępstwa a) na zlecenie, b) z zemsty, c) w celu ukrycia lub ułatwienia innego przestępstwa, d) w celu publicznego nawoływania do przemocy lub nienawiści wobec grupy osób lub osoby z powodu przynależności do jakiejkolwiek rasy, narodu, narodowości, koloru skóry, grupy etnicznej, pochodzenia lub wyznania religijnego, jeżeli pretekstem do gróźb są wcześniej wskazane powody, e) w celu popełnienia przestępstwa terroryzmu i niektórych form udziału w terroryzmie zgodnie z § 419, f) z nienawiści narodowościowej, etnicznej lub rasowej lub ze względu na kolor skóry, lub g) z motywu seksualnego".

[36] Zob. M. Mochnáčová, *Niekoľko vybraných poznámok k aplikácii postihu trestného činu „Hanobenie národa, rasy*

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Słowaków i państwa słowackiego w Holokauście[37].

W słowackim Kodeksie karnym spenalizowane jest również: zakładanie, popieranie i propagowanie ruchu lub ideologii mających na celu zwalczanie (likwidację) podstawowych praw i wolności (§ 421 – *ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd*), publiczne przejawianie sympatii do takich grup, ruchów lub ideologii (§ 422), wytwarzanie ekstremistycznych materiałów[38] (§ 422a), rozpowszechnianie (§ 422b) i przechowanie (§ 422c) takich materiałów, podżeganie do nienawiści lub przemocy na tle narodowym, narodowościowym, rasowym lub etnicznym (§ 424). Wszystkie te przepisy w określonych warunkach mogą stanowić (co do zasady pośrednio) podstawę do postawienia zarzutów karnych związanych z czynami naruszającymi godność narodu.

a presvedčenia" podľa § 423 Trestného zákona ako limitu ústavne zaručenej slobody prejavu, https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992164/Mochnacova_prispevok_2015.pdf/1e54e5ca-7dfa-4524-976e-10f9c75e2e94 (dostęp: 15.12.2023).

[37] W czasie II wojny światowej Słowacja była koolicjantem III Rzeszy (teoretycznie państwem samodzielnym, jednak w rzeczywistości państem zależnym), a słowaccy Żydzi byli wysyłani do obozów koncentracyjnych przy aktywnym udziale struktur państwowych. Zob. M. Lacko, *Dwuramienny krzyż w cieniu swastyki. Republika Słowacka 1939–1945*, Lublin 2012; W. Długoborski (red.), *The Tragedy of the Jews of Slovakia: 1938-1945: Slovakia and the "Final Solution of the Jewish Question"*, Oświęcim-Banská Bystrica 2002; L. Lipscher, *Die Juden im slowakischen Staat 1939–1945*, Oldenbourg 1980. Zob. też stenogram z Procesu Norymberskiego, w którym poruszano kwestie eksterminacji słowackich Żydów: http://avalon.law.yale.edu/imt/01-03-46.asp (dostęp: 15.12.2023).

[38] Zdefiniowanych w § 130 ust. 7 i 8 słowackiego Kodeksu karnego. Zob. też D. Mašľanyová, *Postih extrémizmu podľa slovenského Trestného zákona*, w: *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. Narodeninám, Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012*, Bratislava 2012, s. 146-147.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Pozostałe regulacje

W tym kontekście analizowanego zagadnienia należy również wspomnieć o czeskiej ustawie z dnia 9.7.993 roku o bezprawności reżimu komunistycznego i o oporze przeciwko niemu[39] oraz o ustawie z dnia 8.6.2007 roku o Instytucie Studiów nad Totalitarnymi Reżimami i o Archiwum Służb Bezpieczeństwa oraz o zmianie ustaw[40].

W preambule do ustawy o bezprawności reżimu komunistycznego stwierdzono przede wszystkim, że Komunistyczna Partia Czechosłowacji, jej kierownictwo oraz jej członkowie[41] są odpowiedzialni za sposób sprawowania rządów na ziemiach czeskich w latach 1948-1989, zwłaszcza za programowe niszczenie tradycyjnych wartości cywilizacji europejskiej, za świadome łamanie praw i wolności człowieka[42], upadek moralny i ekonomiczny, przestępstwa sądowe i terror stosowany przeciwko posiadaczom innych niż komunistyczne poglądów[43], zastąpienie funkcjonującej gospodarki rynkowej dyrektywami, zniszczenie tradycyjnych zasad prawa własności, nadużywanie szkolnictwa, edukacji, nauki i kultury do celów politycznych i ideologicznych, a także za pozbawione skrupułów niszczenie przyrody.

W § 2 ust. 2 ustawy o bezprawności reżimu komunistycznego *expressis verbis* określono Komunistyczną Partię Czechosłowacji jako organizację przestępczą (*Komunistická strana Československa byla organizací zločinnou*), czego konsekwencją była lustracja przeprowadzana zgodnie z ustawą z dnia 4.10.1991 roku ustanawiającą niektóre dodatkowe wymogi dotyczące sprawowania niektórych funkcji w organach państwowych i organizacjach Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej (czyli tak zwanej ustawy lustracyjnej)[44]. Natomiast w § 5 ustawy

[39] Zákon ze dne 9. července 1993 o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu (č. 198/1993 Sb. z późn. zm.), dalej też jako ustawa o bezprawności reżimu komunistycznego.
[40] Zákon ze dne 8. června 2007 o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů (č.181/2007 Sb. z późn. zm.). Zob. też https://www.abscr.cz/o-nas/pravni-normy/ (dostęp: 15.12.2023).
[41] Dokładniej zob. § 1 ustawa o bezprawności reżimu komunistycznego.
[42] Zob. też czechosłowacką ustawę z dnia 13.11.1991 roku o okresie zniewolenia (zákon ze dne 13. listopadu 1991 o době nesvobody, č. 480/1991 Sb.).
[43] Odniesienie do poglądów komunistycznych wynika wyraźniej z § 2 ust. 1 ustawy o bezprawności reżimu komunistycznego. Zob. też ustawę z dnia 26.4.1996 roku o udostępnieniu akt powstałych w wyniku działalności byłego [Urzędu] Bezpieczeństwa Państwa (zákon ze dne 26. dubna 1996 o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti, č. 140/1996 Sb.).
[44] Zákon ze dne 4. října 1991, kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, tzv. lustrační zákon (č. 451/1991 Sb.). Zob. też ustawę Czeskiej rady Narodowej z dnia 28.4.1992 roku o niektórych warunkach wykonywania funkcji sprawowanych w drodze obsadzania lub mianowania funkcjonariuszy Policji Czeskiej i Służby Więziennej (zákon České národní rady ze dne 28. dubna 1992 o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Vězeňské služby, č. 279/1992 Sb.).

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

o bezprawności reżimu komunistycznego stwierdzono, że okres przedawnienia czynów karalnych nie obejmuje okresu od dnia 25 lutego 1948 roku do dnia 29 grudnia 1989 roku, jeśli z przyczyn politycznych niezgodnych z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawa (*základními zásadami právního řádu demokratického státu*) nie wydano ostatecznego wyroku skazującego lub uniewinniającego.[45]

[45] Zob. też orzeczenie Czeskiego Sądu Konstytucyjnego z dnia 21.12.1993 roku, sygn. Pl. ÚS 19/93 (Nález č. 14/1994 Sb. Ústavního soudu České republiky ze dne 21. prosince 1993 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu); R. David, *Spravedlnost vs. legalita: Nad stanoviskem Ústavního soudu ČR k návrhu na zrušení zákona o protiprávnosti komunistického režimu*, „Politologický časopis", č. 3/1997, s. 271-279; tenże, *Zákon o protiprávnosti komunistického režimu nebo právní zásady uznávané civilizovanými národy?*, „Bulletin Občanského instytutu", č. 99/1999; H. Schwartz, *The Czech Constitutional Court Decision on the Illegitimacy of the Communist Régime*, „Parker School Journal of East European Law", Vol. 1/1994, s. 392-398.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Podsumowanie

W obecnie obowiązującym w Republice Czeskiej Kodeksie Karnym z 2009 roku, mając na względzie zarówno regulacje konstytucyjne, jak i zawarte w mającej status ustawy konstytucyjnej Karcie Podstawowych Praw i Wolności, *expressis verbis* dokonano penalizacji między innymi: publicznego zaprzeczania, poddawania w wątpliwość, aprobowania lub usiłowania usprawiedliwiania nazistowskiego (a nie faszystowskich, jak ma to miejsce chociażby w wywodzącym się z tego samego źródła słowackim Kodeksie Karnym z 2005 roku), komunistycznego lub innego ludobójstwa, nazistowskich, komunistycznych lub innych zbrodni przeciwko ludzkości lub zbrodni wojennych lub zbrodni przeciwko pokojowi, a także publiczne hańbienie: narodu, jego języka, dowolnej rasy lub grupy etnicznej, lub grupy osób z powodu ich faktycznej lub domniemanej rasy, przynależności do grupy etnicznej, narodowości, przekonań politycznych, religii lub z powodu faktycznej albo domniemanej bezwyznaniowości.

Natomiast W obecnie obowiązującym w Republice Słowackiej Kodeksie Karnym z 2005 roku, przy uwzględnieniu regulacji konstytucyjnych, dokonano penalizacji publicznego zaprzeczania, poddawania w wątpliwość, aprobowanie lub usiłowanie usprawiedliwiania Holokaustu, zbrodni reżimu opartego na ideologii faszystowskiej zbrodni reżimu opartego na ideologii komunistycznej lub zbrodni innego podobnego ruchu, które przez przemoc, groźbę użycia przemocy lub groźbę innej poważnej krzywdy, ukierunkowane są na zniesienie podstawowych praw i wolności jednostek oraz publiczne zaprzeczanie, aprobowanie, kwestionowanie, rażące bagatelizowanie lub usprawiedliwianie ludobójstwa, przestępstw przeciwko pokojowi, zbrodni przeciwko ludzkości lub zbrodni wojennych w sposób, który może podżegać do przemocy lub nienawiści wobec grupy osób lub jej członkowi, gdy sprawca lub uczestnik tego czynu został skazany prawomocnym wyrokiem sądu międzynarodowego ustanowionego na mocy międzynarodowego prawa publicznego, uznanego przez Republikę Słowacką lub prawomocnym wyrokiem słowackiego sąd.

Ponadto na Słowacji karą zagrożony jest każdy, kto publicznie poniża naród, jego język, dowolną rasę lub grupę etniczną, lub grupę osób lub osobę za faktyczną lub domniemaną przynależność do jakiejkolwiek rasy, narodu, narodowości, grupy etnicznej, ze względu na ich faktyczne lub domniemane pochodzenie, kolor skóry, przekonania polityczne, religię lub bezwyznaniowość.

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Akty normatywne:

Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů. Republika Czeska podpisała Protokół w dniu 17 maja 2013 roku (na podstawie: usnesení vlády č. 752 ze dne 10. října 2012)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (Vyhláška ze dne 28. dubna 1955 o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, č. 32/1955 Sb.).

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993, z późn. zm., o vyhlašení Listiny Základních Práv a Svobod jako současti ústavního pořádku České republiky

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb

Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992, ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení č. 244/1998 Z. z., 9/1999 Z. z., 90/2001 Z. z., 90/2001 Z. z., 140/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 463/2005 Z. z., 92/2006 Z. z., 210/2006 Z. z., 100/2010 Z. z., 356/2011 Z. z., 232/2012 Z. z., 161/2014 Z. z., 306/2014 Z. z., 427/2015 Z. z., 44/2017 Z. z., 71/2017 Z. z., 137/2017 Z. z., 99/2019 Z. z., 422/2020 Z. z., 378/2022 Z. z., 24/2023 Z. z. a 241/2023 Z. z.

Ústavního soudu České republiky ze dne 21. prosince 1993 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

Ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky (č. 542/1992 Sb.)

Trestný zákon zo dňa 29. novembra 1961, č. 140/1961 Zb

Zákon České národní rady ze dne 28. dubna 1992 o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Vězeňské služby, č. 279/1992 Sb.

Zákon o protiprávnosti komunistického režimu nebo právní zásady uznávané civilizovanými národy?, „Bulletin Občanského instytutu", č. 99/1999

Zákon Trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961 (č. 140/1961 Sb.),

Zákon ze dne 8. června 2007 o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

a o změně některých zákonů (č.181/2007 Sb. z późn. zm.)
Zákon ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník (č. 40/2009 Sb. z późn zm)
Zákon ze dne 9. července 1993 o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu (č. 198/1993 Sb. z późn. zm.),
zákon ze dne 13. listopadu 1991 o době nesvobody, č. 480/1991 Sb
Zákon z 20. mája 2005 Trestný zákon (č. 650/2005 Z. Z z późn. Zm)
Zákon z 25. októbra 2016 o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, č. 316/2016 Z. z.),

Orzecznictwo:
orzeczenie słowackiego Sądu Konstytucyjnego z dnia 30.11.1994 r. (PL. ÚS 5/94).

Pozycje zwarte:
Bröstl A., *Právny štát*, Košice 1995.
Čič M., M. a kol., *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*, Martin 1997
Filip J., *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2001
Gerloch A., Hřebejk J., Zoubek V., *Ústavní systém České republiky*, Plzeň 2022
Herczeg J., *Meze svobody projevu*, Praha 2004
Herczeg J., *Trestné činy z nenávisti*, Praha 2008
Klíma K., *Constitutional Law of the Czech Republic*, Plzeň 2008
Klíma K., *O právu ústavním*, Praha 2012
Lacko M., *Dwuramienny krzyż w cieniu swastyki. Republika Słowacka 1939–1945*, Lublin 2012
Lipscher L., *Die Juden im slowakischen Staat 1939–1945*, Oldenbourg 1980
Mašľanyová D., *Postih extrémizmu podľa slovenského Trestného zákona*, w: *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. Narodeninám, Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012*, Bratislava 2012
Pavliček V. a kol., *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*, Praha 2004
Pospíšil I., Langášek T., Šimíček V., Wagnerová E.a kol., *Listina základních práv a svobod. Komentář*,

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

Praha 2023

Slaninová J. *Obmedzenie slobody prejavu v prípade rasistických, xenofobických alebo inak netolerantných výpovedí: zákonný rámec a prax. Súdne prostriedky ochrany proti „jazyku nenávisti"*, Bratislava, 2004

Tomaszewski J., *Czechy i Słowacja*, Warszawa 2006

Ukielski P., *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Warszawa 2007

Artykuły naukowe:

Cibulka Ľ., *Slovenská republika – ústavný system*, w: K. Klíma a kol., *Encyklopedie ústavního práva*, Praha 2007

David R., *Spravedlnost vs. legalita: Nad stanoviskem Ústavního soudu ČR k návrhu na zrušení zákona o protiprávnosti komunistického režimu*, „Politologický časopis", č. 3/1997

Długoborski W. (red.), *The Tragedy of the Jews of Slovakia: 1938-1945: Slovakia and the "Final Solution of the Jewish Question"*, Oświęcim-Banská Bystrica 2002

Kochnowski R., *Geneza rozpadu Czechosłowacji*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis", 2005/1

Pecníková M., *O osvienčimskej lži*, „Justičná revue", roč. 56/2004

Petrík M., *Sloboda prejavu a fašistické, rasistické a iné extrémistické prejavy*, „Justičná revue", roč. 56/2004

Orosz L., *Listina základných práv a slobôd ako súčasť ústavného systému Slovenskej republiky*, [w:] J. Jirásek (ed.), *Listina a sučastnost. Sborník příspěvků sekce ústavního práva přednesených na mezinárodní vědecké konferenci Olomoucké právnické dny 2010*, Olomouc 2010

Schwartz H., *The Czech Constitutional Court Decision on the Illegitimacy of the Communist Régime*, „Parker School Journal of East European Law", Vol. 1/1994

Walczuk K., *Konstytucyjna wolność wypowiedzi i prawo do informacji w Republice Słowackiej* (*The freedom of expression and the right to information in Republic of Slovakia*), De *Doctrina Europea, rok III/2006*

Walczuk K., *Konstytucyjna wolność wypowiedzi w Republice Czeskiej* (*The freedom of expression in Czech Republic*), *De Doctrina Europea, rok IV/2007*

Walczuk K., *Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości oraz naruszenie*

Ministerstwo Edukacji i Nauki
NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA
Obywatelu! Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.

godności narodu w prawie czeskim, „Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Prawo karne i kryminologia", Warszawa 2018

Walczuk W., *Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni przeciwko ludzkości oraz naruszenie godności narodu w prawie słowackim*, „Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Prawo karne i kryminologia", Warszawa 2018.

Źródła internetowe:

http://avalon.law.yale.edu/imt/01-03-46.asp

http://psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=19942&o=3

Inne:

Mochnáčová M., *Niekoľko vybraných poznámok k aplikácii postihu trestného činu „Hanobenie národa, rasy a presvedčenia" podľa § 423 Trestného zákona ako limitu ústavne zaručenej slobody prejavu*, https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992164/Mochnacova_prispevok_2015.pdf/1e54e5ca-7dfa-4524-976e-10f9c75e2e94

Ministerstwo Edukacji i Nauki

NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA

Obywatelu Masz Prawo

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa" nr projektu NdS/529205/2021/2021, kwota dofinansowania 900 000,00 zł, całkowita wartość projektu 900 000,00 zł.